

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
IQTISODIYOT FAKULTETI
BUXGALTERIYA HISOB VA AUDIT KAFEDRASI

60410100-“Buxgalteriya hisobi va audit (qishloq xo‘jaligida)” ta’lim yo‘nalishi
404-405-guruh talabalari uchun

NARZIYEVA GUZAL BAXTIYOROVNAning

“Qimmatli qog‘ozlar va moliya bozori” fanidan fanidan

“Moliya bozorining fundamental tahlili” mavzusida ochiq ma’ruza darsining
ishlanmasi

Samarqand – 2025

Tuzuvchi:

G. Narziyeva– “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrası assistenti.

Taqrizchilar:

M.Mardonov – TDIU Samarqand filiali “Buxgalteriya hisobi va statistika” kafedrası mudiri dotsenti, i.f.n.

I.Salamov – SamDVMCHBU “Iqtisodiyot va menejment” kafedrası dotsenti, i.f.n.

**Kelishildi: O‘quv-uslubiy boshqarma
boshlig‘i**

Sh. Kurbanov

**“Moliya bozorining fundamental tahlili” mavzusidagi ma’ruzani o‘qitish
texnologiyasi**

<i>Ma’ruza vaqti: 2 soat</i>	<i>Talabalar soni: 50</i>
<i>Ma’ruza rejasi/ o‘quv mashg‘ulotining tuzilishi</i>	1. Moliya bozori tahlilining tashkiliy xususiyatlari. 2. Moliya bozori fundamental tahlil va e’tibor qaratiladigan jihatlar. 3. Moliya bozori texnik tahlili.
<i>O‘quv mashg‘uloti maqsadi:</i>	Talabalarga moliya bozori tahlilining tashkiliy xususiyatlari, moliya bozori fundamental tahlilida va e’tibor qaratiladigan jihatlar, moliya bozori texnik tahlili. Fundamental tahlilga ta’sir etuvchi omillar. Emitent joriy moliyaviy holati fundamental tahlili. Moliya bozori texnik tahlili. Moliya bozori tahlilida trendlar. Ayiqlar va buqalar jangi to‘g‘risida o‘rgatish hamda nazariy bilimlarni amaliyotda tatbiq etish bo‘yicha ko‘nikma va malakalarini shakllantirishdan iborat.
<i>Pedagogik vazifalar:</i> - <i>Qimmatli qog‘ozlar va moliya bozorining iqtisodiy mohiyati, vujudga kelishi, rivojlanish bosqichlari va modellari, pul bozori xususiyatlari va moliya bozori shakllanishidagi ahamiyati</i> - <i>fundamental tahlilning u yoki bu mamlakatning markaziy bank rasmiy hisob stavkasiga (qayta moliyalashtirish stavkasiga) qanday ta'sir etishi;</i> - <i>davlat qimmatli qog‘ozlar bozori amal qilish shart-</i>	<i>O‘quv faoliyatining natijalari:</i> - Moliya bozori tahlilining tashkiliy xususiyatlarini tushunadi; - Moliya bozori fundamental tahlil va e’tibor qaratiladigan jihatlari o‘rganadi; - Moliya bozori texnik tahlili mohiyati va mazmunini o‘rganadi.

<i>sharoitlari, hosilaviy qimmatli qog'ozlar bozorining moliya bozori boshqa sektorlari bilan bog'liqligi, ipoteka qimmatli qog'ozlar bozori muomalasi tartibining mohiyati va mazmunini tushuntirish.</i>	
<i>O'qitish metodlari</i>	Muammoli ma'ruza, aqliy hujum.
<i>O'qitish vositalari</i>	Ma'ruza matni, noutbuk, videoproektor va boshq.
<i>O'qitish sharoiti</i>	Videoproektor bilan jihozlangan, guruhli shakllarda ishlashga mo'ljallangan xonalar
<i>Qaytar aloqaning yo'l va vositalari</i>	Og'zaki nazorat: Blits-so'rov, test.

“Moliya bozorining fundamental tahlili” mavzusidagi ma’ruzani o‘qitishning texnologik xaritasi

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni (Pedagogik texnologiya – muammoli, klaster)	
	O'qituvchi	Talabalar
1-bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daq.)	1.1.Mavzuning nomi va rejasi e'lon qilinadi. 1.2.Mavzuni to'liq o'zlashtirish uchun asosiy va qo'shimcha adabiyotlar beriladi. 1.3. Mavzuda ko'p ishlatiladigan atama va iboralar bilan tanishtiriladi 1.4.Mavzu davomida o'rganilayotgan muammolarga to'xtalanadi	Tinglaydilar Yozib oladilar Ma'ruza matnini ARMdan (O'UM, darslik, o'quv qo'llanma) oladilar Ma'ruza bo'yicha o'z fikrlarini bildiradilar
2-bosqich. Asosiy (60 daq.)	2.1.Ma'ruza matni tarqatiladi. 2.2.Ma'ruza bo'yicha qo'yilgan reja savollari keltirilgan taqdimotlar videoproektor orqali ko'rsatiladi, har bir savol bo'yicha xulosa qilinadi hamda	Tinglaydilar Yozib oladilar Muhim joylarini belgilab oladilar

	“bumerang” usulida savol bilan murojaat qilinadi. 2.3.Doskada asosiy faktlar, hisoblash formulalari hamda hisoblash jarayonlari hayotiy aniq misollar ishlab chiqarish bilan bog‘liq holda yozib ko‘rsatiladi	Tushunmagan joylaridan savollar berishga tayyorlanadilar
3-bosqich. Yakuniy (10 daq.)	3.1.Ma’ruzada o‘rganilgan mavzu bo‘yicha ko‘tarilgan muammolar va auditoriyaga tashlangan savollar bo‘yicha xulosalar qilinadi 3.2. Talabalar qiziqqan va tushunmagan masalalar bo‘yicha savollariga javob oladilar.	Savol beradilar. Vazifani yozib oladilar

Ma’ruza mavzusi: Qimmatli qog‘ozlar va moliya bozorining fundamental tahlili

Reja:

1. Moliya bozori tahlilining tashkiliy xususiyatlari.
2. Moliya bozori fundamental tahlil va e’tibor qaratiladigan jihatlar.
3. Moliya bozori texnik tahlili.

1. Moliya bozori tahlilining tashkiliy xususiyatlari

Qimmatli qog'ozlar bozori xususiyatlarini ochib berishda ma'lum ko'rsatkichlar tizimi qo'llaniladi. Ushbu ko'rsatkichlar tizimi bozorning holati, uning asosiy fazilatlari va unda sodir bo'layotgan tendensiyalar haqida tasavvur hosil qishilga yordam beradi. Qimmatli qog'ozlar bilan qiziqayotgan investorlar uchun bozorning o'zi emas, balki u yoki bu qimmatli qog'oz yoki bo'lmasa ushbu qimmatli qog'ozlarni chiqaruvchi korxonalarga baho beruvchi ko'rsatkichlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Mamlakatimizda qimmatli qog'ozlar bozori shakllanishida "Toshkent" respublika fond birjasi faoliyatini baholab ta'kidlash joiz, uning tashkil etilishi va savdo bitimlari zamonaviy texnologiyalar asosida amalga oshirilishi natijasida barcha investorlar uchun qimmatli qog'ozlar bozorida qulay va ochiq ishtirok etish intkoniyati paydo bo'ldi. Moliya bozorlarini tahlil qilish - juda o'ziga xos faoliyat

turi. Haqiqatan ham, tahlil asosida biron-bir kompaniya uchun ajoyib kelajakni bashorat qilish mumkin, lekin unga bog'liq bo'lmagan sabablarga ko'ra boshqa bir mamlakatda ro'y bergan inqiroz vaziyatni umuman o'zgartirib yuborishga qodir.

Lekin shunga qaramay, moliya bozori tahlilchilari soni juda ko'p bo'lib, ularning xizmatlariga talab katta. Moliya bozorlarida tahlil qilishning asosiy g'oyalari:

1. Moliyaviy tahlilchi - ma'lum bir xislatlarga ega bo'lishi lozim bo'lgan kishi (kompyuter dasturi emas):

- vaziyatni tushunish (bilimlar). Bozordagi vaziyatni to'g'ri tushunish, bozor xulq - atvorini bashorat qila olish, uning kayfiyatini tahlil qilish qobiliyati asoslangan qarorlar qabul qilinishiga olib keladi;

- kelajakdagi vaziyatni tahlil qilish va bashorat qilish qobiliyati. Masalan, biz aktiv (ko'chmas mulk, oltin va b.) qiymatini hisob-kitob qilishni klassik usullar bilan amalga oshiramiz, bozorda esa umuman boshqacha narx belgilanadi. Savol yuzaga keladi: nima uchun bozor aktivlarni boshqacha baholaydi? qaror qabul qilish va harakat qilish qobiliyati. Qo'rquv va yalqovlikni yengish - nafaqat tahlil bilan shug'ullanuvchi mutaxassisning, balki har qanday professionalning ham ishidagi eng murakkab holatdir.

2. Moliya bozori inson faoliyati mahsuli sifatida noratsional bo'lib, inson hissiyotlari va intilishlari bilan bog'liq holda harakatga keltiriladi. Odamlarni iqtisodiy agentlar sifatida harakatlantiradigan asosiy kuchlar - qo'rquv va ochko'zlikdir (iahon valyuta bozorining kunlik aylanmasi 5 trln dollardan ortiqni tashkil qiladi. Buning 80%ga yaqinini spekulativ operatsiyalar tashkil qiladi). Olib sotarlik hajmining bu qadar katta ekanligi shuni anglatadiki, bozor qatnashchilarining ko'pchiligi faqat qolganlarning kayfiyatiga, ruhiy holatiga tayanadi, ular uchun bozorning qaysi tomon yo'l olishining umuman olganda ahamiyati yo'q, asosiysi - bozorda pul ishlab topish hisoblanadi. Bozorni tahlil qilishda shuni hisobga olish kerak. Iqtisodiyot bo'yicha Nobel mukofoti topshirib kelinayotgan so'nggi 15 yil ichida bu sohada qayd etilgan ishlarning aksariyati u yoki bu tarzda qaror qabul qilishning xulq-atvor jihatlari bilan bog'liq bo'lgan. Bozor xulq-atvori ancha vaqtdan beri tadqiq etib kelinayotgan bo'lsa-da, J.Akerlof va D.Kaneman (mos ravishda 2001 va 2002-yillarda Nobel mukofoti sovrindorlari) tadqiqotlari tub burilish yasadi.

3. Tahlil usullari xilma-xildir (iqtisodiy, matematik, moliyaviy, statistik va b.).

Tanlov baqida qaror har bir agent tomonidan uning xarakteri xususiyatlaridan kelib chiqqan holda mustaqil qabul qilinadi. Biroq moliya bozorini tahlil qilish o'z xususiyatlariga ega bo'lib, shu sababli bosbqalar orasida alohida ajralib turadi, ya'ni:

- bu ko'plab omillar ta'siriga duchor bo'lgan mexanizm sifatida butun bozorni ta'bir qilishdir;
- bozordagi narx - sotuvchilar va xaridorlarning kayfiyatlari natijasi, shu sababli ularning xulq-atvor psixologiyasini hisobga olish lozim;
- narxni bashorat qilish qiyin, shu sababli uning harakatiga turlicha nuqtai nazarlar mavjud.

Qarama-qarshi nuqtai nazarlar:

- narx tasodifan o'zgarib turadi va uni bashorat qilib bo'lmaydi. Lining u yoki bu tomon harakati ehtimolini oldindan aytish mumkin, xolos;
- narx iqtisodiyotdagi va korxonadagi bir qator omillarga bog'liq.

Aktiv narx intiladigan fundamental qiymatga ega.

Ko'plab treyderlar bozor tasodifiyligi haqidagi har qanday fikr mulohazalarni tish-tirnog'i bilan qarshi oladi. Ular foyda olish borasidagi ko'rsatmalarga zid keladi. Biroq bu yerda nizo uchun sabab yo'q. Boz ustiga, bu dunyoda istisnosiz har qanday foyda tasodifiy xarakterga ega. Korporatsiyalar va tadbirkorlarning daromadlari, do'konlar oladigan tushumlar ularning barchasi tasodifiy kattaliklardir. Oldindan 100% ishonch bilan ma'lum bo'lmagan har qanday kattalik tasodifiy deb ataladi. Narx, demak, savdodan olinadigan foyda ham - tasodifiy. Tasodif sanoat asosiga qo'yilgan kazinolarda foyda hosil bo'lishi jarayoni bunga eng yaqin misol hisoblanadi. Kazinoning honavayron bo'lish ehtimoli juda past, chunki aksariyat o'yin turlarida statistika ustun, "adolatli" (50/50 ehtimolli) o'yinlarda esa - pul ustunligi u tomonida. So'nggi g'oyaga asoslangan holda moliya bozorini tahlil qilishning ikki xil turi ajratib ko'rsatiladi:

- fundamental tahlil;
- texnik tahlil.

Ham texnik tahlil, ham fundamental tahlil bozorlar statistikasiga asosan tashkil qilinadi. Biroq ular turli yondashuvlarga asoslanadi. Dunyoda ro'y beradigan hamma narsa, terrorchilikdan tortib vulqon otilishigacha, har qanday voqea-hodisalar bozorda albatta aks etadi. Fundamental tahlil narxlarga ta'sir etadigan iqtisodiy, moliyaviy va siyosiy omillar mavjudligidan va ularning o'zaro aloqalarini tahlil qilish yo'li bilan bunday ta'sir darajasini aniqlash mumkin ekanligidan kelib

chiqadi. Texnik tahlil esa hech qanday omillarni bashorat qilish mumkin emasligidan, narxlarning tasodifiy o'zgarib turishidan va faqat u yoki bu tomon harakatlanish ehtimolini aniqlash mumkinligidan kelib chiqadi. Bozor dinamikasini bashorat qilishga aytib o'tilgan ikkala yondashuv bitta muammoni narxlar qaysi yo'nalishda harakat qilishini aniqlashga yo'naltirilgan. Biroq ushbu muammoga yondashuvlar mutlaqo bar xil. Fundamental ta'vil bozor dinamikasi sabablarini aniqlaydi va "nima xarid qilish kerak?" degan savolga javob beradi. Boshqacha qilib aytganda, investitsiya kiritish uchun vositani asosli ravishda tanlashga imkon beradi. Texnik tahlil dinamikasi yo'nalishini aniqlaydi va "qachon xarid qilish kerak?" degan savolga javob beradi. Ya'ni pozitsiyaga kirish nuqtasini aniqlashga imkon beradi.

Bunday bozor dinamikasi yoki harakati o'ringa ega ekanligi birlamchi ahamiyat kasb etadi, unga aynan nima sababchi bo'lganligi esa - ikkinchi darajali. Bu taxminlar qarama-qarshi ekanligi sababli tahlil bilan shug'ullanuvchi mutaxassislarni ikkita qarama-qarshi lagerga ajratish mumkin - fundamentalistlar va texnik tahlilchilar. Biroq moliyaviy faoliyat amaliyoti shuni ko'rsatadiki, texnik yoki fundamental tahlil usul va uslublardan foydalanish muvaffaqiyat garovi hisoblanmaydi, chunki bar bir tahlil turi o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega. Fundamental tahlildan foydalanishni afzal ko'radigan investorlarning ko'pchiligi fond bozori dinamikasini grafildan tahlil qilish asoslarini biladi. Va aksincha, fundamental tahlil natijalariga tayanmagan, texnik tahlil usullarini amalga oshiradigan investorni amalda topib bo'lmaydi.

2. Moliya bozori fundamental tahlil va e'tibor qaratiladigan jihatlar

Fundamental tahlil (Fundamental analysis) - mamlakat va tarmoq iqtisodiyotining fundamental omillarini, kompaniya faoliyati ko'rsatkichlarini tahlil qilishga asoslangan, aktivning bozor qiymatini aniqlash va bashorat qilish usullari tizimi. Fundamental tahlilda qimmatli qog'ozlarni bozor narxlari bilan taqqoslash uchun qimmatli qog'ozlarning obyektiv ravishda asoslangan ichki qiymatini aniqlash asosiy muammo hisoblanadi. Aktivlar narx darajasining o'sishi, pasayishi yoki ularning barqaror holatiga olib kelishi mumkin bo'lgan omillarni aniqlash fundamental tahlil tadqiqotlarining mavzusi hisoblanadi.

Fundamental yondashuvni amalga oshirish natijasi moliyaviy aktivlar narxiga va butun moliya bozoriga bevosita yoki bilvosita ta'sir etadigan omillarni aniqlash va monitoring qilish hisoblanadi. Bu aktivning ichki yoki haqiqiy qiymatini aniqlash

maqsadida bajariladi. "Ichki qiymat" aksariyat holatlarda fond bozoridagi talab va taklif nisbati bilan belgilanadigan kompaniya aksiyalari narxi bilan mos kelmaydi. O'z faoliyatida fundamental tahlildan foydalanadigan investorlarni birinchi navbatda kompaniya aksiyalarining "ichki qiymati" aksiyalarning birjadagi narxdan katta bo'ladigan vaziyat qiziqtiradi. Bunday aksiyalar yetarlicha (munosib) baho berilmagan aksiyalar sanaladi va potensial investitsiya obyektlari hisoblanadi. Yetarlicha (munosib) baho berilmagan aksiyalar xarid qilishda investorlar bozor samaradorligi sharoitlarida aksiyalarning fond bozoridagi narxi "ichki qiymat"ga qarab intilishi, ya'ni aksiyalar yetarlicha (munosib) baho berilmagan hollarda-o'sishidan umid qiladi.

Fundamental tahlil Amerika maktabining negizida Bendjamin Grexem (Benjamin Graham) va Devid Dodd (David Dodd)ning 1934- yili chop etilgan "Qimmatli qog'ozlar tahlili" ("Security Analysis") klassik asari yotadi. Grexemning o'zi fundamental tahlildan amaliyotda foydalangan va muvaffaqiyatli investor bo'lgan. Grexemning fundamental tahlildan foydalangan eng mashhur izdoshlaridan biri Uorren Baffet hisoblanadi. O'zining "Investitsiyalar, korporativ moliya va kompaniyalarni boshqarish haqida esse" asarida Uorren Baffet: "Ben Grexemning asarlaridan biz muvaffaqiyatli investitsion faoliyatning kaliti - bu aksiyalar bozorida biznesning asosiy qiymatiga diskont bilan sotiladigan foyda ko'rib ishlayotgan korxonalar aksiyalarini xarid qilish hisoblanishini tushundik", deb yozadi. Fundamental tahlilning salbiy jihatlari quyidagilardan iborat:

I. Tahlil bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar tomonidan o'z hisob- kitoblarida foydalaniladigan kompaniyalar rasmiy hisobot ma'lumotlarida shubhalilik, ishonchsizlik muammosi mavjud. Fundamental yondashuvni amalga oshirish natijasi moliyaviy aktivlar narxiga va butun moliya bozoriga bevosita yoki bilvosita ta'sir etadigan omillarni aniqlash va monitoring qilish hisoblanadi. Bu aktivning ichki yoki haqiqiy qiymatini aniqlash maqsadida bajariladi. "Ichki qiymat" aksariyat holatlarda fond bozoridagi talab va taklif nisbati bilan belgilanadigan kompaniya aksiyalari narxi bilan mos kelmaydi. O'z faoliyatida fundamental tahlildan foydalanadigan investorlarni birinchi navbatda kompaniya aksiyalarining "ichki qiymati" aksiyalarning birjadagi narxdan katta bo'ladigan vaziyat qiziqtiradi. Bunday aksiyalar yetarlicha (munosib) baho berilmagan aksiyalar sanaladi va potensial investitsiya obyektlari hisoblanadi. Yetarlicha (munosib) baho berilmagan aksiyalar xarid qilishda investorlar bozor samaradorligi sharoitlarida aksiyalarning fond

bozoridagi narxi "ichki qiymat"ga qarab intilishi, ya'ni aksiyalar yetarlicha (munosib) baho berilmagan hollarda- o'sishidan umid qiladi.

Fundamental tahlil Amerika maktabining negizida Bendjamin Grexem (Benjamin Graham) va Devid Dodd (David Dodd)ning 1934- yili chop etilgan "Qimmatli qog'ozlar tahlili" ("Security Analysis") klassik asari yotadi. Grexemning o'zi fundamental tahlildan amaliyotda foydalangan va muvaffaqiyatli investor bo'lgan. Grexemning fundamental tahlildan foydalangan eng mashhur izdoshlaridan biri Uorren Baffet hisoblanadi. O'zining "Investitsiyalar, korporativ moliya va kompaniyalami boshqarish haqida esse" asarida Uorren Baffet: "Ben Grexemning asarlaridan biz muvaffaqiyatli investitsion faoliyatning kaliti - bu aksiyalar bozorida biznesning asosiy qiymatiga diskont bilan sotiladigan foyda ko'rib ishlayotgan korxonalar aksiyalarini xarid qilish hisoblanishini tushundik", deb yozadi. Fundamental tahlilning salbiy jihatlari quyidagilardan iborat:

I. Tahlil bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar tomonidan o'z hisob- kitoblarida foydalaniladigan kompaniyalar rasmiy hisobot ma'lumotlarida shubhalilik, ishonchsizlik muammosi mavjud.

1. Kechikish va taqqoslab bo'lmaslik. Kompaniyani fundamental tahlil qilish o'tgan davr uchun hisobot ma'lumotlariga asoslanib, bu kompaniyadagi "bugungi" vaziyatdan jiddiy farq qilishi mumkin. Bundan tashqari, ko'rsatkichlarni taqqoslash mumkinligi muammosi yuzaga keladi. Masalan, PIE ko'rsatkichida narx bugungi, foyda esa - bulturgi bo'lishi mumkin.

2. Fundamental tahlil "qachon?" degan savolga javob bermaydi. Hattoki adolatli narx hisob- kitobi to'g'ri bajarilgan bo'lsa ham, bu narxga erishish vaqtini oldindan aytish qiyin. Vaqt esa investitsiyalarda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

3. Vaqt xarajatlari. Fundamental tahlilni sifatli o'tkazish yetarli darajadagi katta hajmda axborot to'plash va qayta ishlashni, tarmoqning o'ziga xos xususiyatlarini bilishni taqozo etadi, bu esa - albatta, vaqt talab qiladi.

Fundamental tahlilning ijobiy jihatlari:

1. Fundamental tahlil bozordagi har qanday harakatlarni osonlik bilan tushuntirishga imkon beradi. Odamlarga siyosat va iqtisodiyot haqida muhokama qilish, kelajak rivojlanishining turli ssenariylarini ko'rib chiqish yoqadi, shu sababli "fundamentalistlar" tavsiyalariga talab katta bo'lib, ko'pchilik savdo kunini aynan fundamental tahlilchilarning tavsiyalarini ko'rib chiqishdan boshlaydi.

2. Fundamental tahlil bevosita real iqtisodiyot bilan bog'liq sikllar nazariyasidan foydalanib, uzoq muddatli tendensiyalarni bashorat qilishga imkon beradi. Shunday

qilib, fundamental tahlil tendensiyalarni ishonchliroq bashorat qilishga olib keladi.

3. Fundamental tahlil real biznesda ro'y berayotgan jarayonlar mohiyatini tushunishga imkon beradi.

Fundamental tahlil yordamida fundamental omillarning bozorga ta'siri baholanadi.

Umuman, barcha fundamental omillar ikki nuqtai nazardan baholanadi:

- mazkur yangilik u yoki bu mamlakatning markaziy bank rasmiy hisob stavkasiga (qayta moliyalashtirish stavkasiga) qanday ta'sir etishi;
- ayni paytda iqtisodiyot qanday holatda ekanligi

3. Moliya bozori texnik tahlili.

Texnik tahlil ulkan bilimlar qatlamioi ifodalaydi. U investor qaror qabul qilishda rioya qiladigan ko'p sonli va xilma-xil usullar yig'indisini o'zida mujassam etadi. Texnik tahlil nisbatan yaqinda - XX asr boshlarida paydo bo'lgan bo'lib, shundan beri juda katta o'zgarishlarni boshidan kechirdi. Dastlabki grafik tahlil usullari hali kompyuterlar dunyo yuzini ko'rmagan paytlarda paydo bo'lgan edi. U paytlar hech kim texnik indikatorlar tuzish uchun murakkab matematik formulalar hisoblab chiqishga harakat ham qilmasdi. Treydning asosiy quroli logariftnik chizg'ich sanalgan. Odatiy grafiklar millimetrovka qog'ozda chizilgao. Ochilish va yopilish narxlari, shuningdek, minimum va maksimumlar ham unda qo'lda belgilanardi. Keyin esa ma'lum bir qonuniyatlar topilardi. Keyinroq grafiklarning bir-biri bilan bog'liq bo'lgan turli qismlari to'g'ri chiziqlar bilan birlashtirila boshladi.

I. Shu tariqa ilk grafik figuralar paydo bo'lgan. Keyin treyderlar bozorning o'rtacha yopilish narxi kabi eng oddiy ko'rsatkichlarni hisoblab chiqishga kirishdilar. Bu odatiy to'g'ri chiziqli modellardan Ehtimoliylik xarakteri. Texnik tahlil narx harakati yo'nalishi borasida uzil-kesil ta'riflar bermaydi va mos ravishda, u faqat narxning aytilgan yo'nalish bo'yicha harakat qilishiga kafolat bera oladi, xolos.

2. Turli yo'nalishdagi indikatorlar xilma-xilligi. Texnik tahlil - bu grafiklarni tahlil qilish uchun vositalar to'plamidir. Vositalar juda ko'p ekanligi sababli ular turli yo'nalishdagi signallar berishi mumkin (ayrimlari xarid qilishga, boshqalari-sotishga).

3. Texnik tahlilni tushunish uchun juda ko'p sonli grafiklarni o'rganish, qonuniyatlarni aniqlash kerak, buning uchun esa katta chidam, toqat va sabot kerak.

Texnik tahlilning ijobiy jihatlari:

1. Yaqqol ko'rgazmalilik. Texnik tahlil dastlabki ko'p sonli hisob- kitoblarni amalga oshirmasdan, tendensiyalarni birdaniga grafikdan ko'rish imkonini beradi. Bundan tashqari, ko'plab hisob- kitoblar avtomatlashtiriladi va tahlilchi natijalarni darhol ko'ra oladi.

2. Texnik tahlil usullari vaqt oraliqlariga bog'liq emas, shu sababli ular, aytaylik, daqiqali grafiklarda bozordagi vaziyatni tadqiq etish uchun ham, yillar davomida rivojlanadigan uzoq muddatli tendensiya!arni aniqlash uchun qo'llanishi mumkin.

3. Qo'llanish ommaviyligi. Aksariyat treyderlar u yoki bu tarzda texnik tahlilni qo'llashi sababli umumiy yo'nalishda pozitsiya ochish foyda keltirishi mumkin.

Texnik tahlil aksiomalari:

1. Bozor narxi hamma narsani hisobga oladi. Barcha voqea- hodisalar joriy narxlarda aks etgan bo'ladi. Shu sababli bozorda samarali ishlash uchun grafik bilan ishlash kifoya.

2. Narx bitta yo'nalishda harakat qiladi. Narx harakati - investorlar kayfiyatining natijasidir. Trend- narx harakatining barqaror yo'nalishi.

Tarix takrorlanadi. O'tmishda o'ringa ega bo'lgan qonuniyatlar hozir ham ish beradi. Bu bizga ilgari ish bergan bozor qonunlarining ma'lum bir statistik xatoliklar bilan kelajakda ham takrorlanishi kutishga asos beradi. Texnik tahlil asoschisi sanalgan Charlz Dou vaqt bo'yicha narx harakatini tavsiflaydigan nazariya taklif qilgan.

Charlz Dou amerikalik jurnalist, "Wall Street Journal" gazetasining birinchi muharriri va Dou-Jons indeksini ishlab chiqqan mutaxassislardan biri bo'lgan. U quyidagilarga e'tibor qaratgan:

1) narxlar tartibsiz ravishda harakat qiladi va umumiy yo'nalishni aniqlash uchun ma'lum bir o'rtacha ko'rsatkich topish lozim. Shu tariqa Dou-Jons indeksi paydo bo'lgan;

2) investorlar pessimizmi va optimizmi galma-galdan kelib, o'rin almashib turadi. Kayfiyatlar o'zgarishi qayerda ro'y berishini tushunish muhim, xolos. Shu tariqa trend tahlili paydo bo'lgan. Dou nazariyasi qoidalari:

1. Uch xii trendlar turi mavjud:

- birlamchi yoki uzoq muddatli (primary);
- ikkilamchi yoki oraliq (intermediate);
- kichik yoki qisqa muddatli (short-term).

2. Har bitta birlamchi trend uch bosqichga ega:

- jamg'arish bosqichi;
 - ishtirok etish bosqichi;
 - amalga oshirish (sotish) bosqichi.
3. Fond bozori barcha yangiliklarni hisobga oladi.
 4. Birja indeksleri muvofiqlashtirilgan bo'lishi lozim.
 5. Trendlar savdo hajmi bilan tasdiqlanadi.
 6. Trendlar to'xtatish haqida uzil-kesil signal kelmagunga qadar amal qiladi.

Texnik tahlil maqsadlari:

1. Narx dinamikasining joriy yo'nalishini baholash (trend).
 - A) yuqoriga harakat;
 - b) pastga harakat;
 - d) flet.
2. Ushbu yo'nalishning amal qilish muddati va davrini baholash.
 - A) uzoq muddatli trend;
 - b) qisqa muddatli trend;
 - d) trend boshlanishi;
 - e) trend etukligi;

Test topshiriqlari:

1. Fundamental tahlilning asosiy maqsadi nima?

- A) Qimmatli qog'oz narxlaridagi qisqa muddatli o'zgarishlarni aniqlash
- B) Kompaniyaning haqiqiy (ichki) qiymatini baholash
- C) Grafiklar asosida texnik ko'rsatkichlarni tahlil qilish
- D) Investorlar psixologiyasini o'rganish

2. Fundamental tahlil uchta asosiy yo'nalishga bo'linadi. Qaysi javob to'g'ri?

- A) Texnik, psixologik, grafik
- B) Makro, mikro, texnik
- C) Makroiqtisodiy, tarmoq (soha), kompaniya tahlili
- D) Bozor, risk, grafik

3. Makroiqtisodiy tahlilda qaysi ko'rsatkich eng muhim?

- A) RSI indeksi
- B) Inflyatsiya darajasi
- C) SMI ko'rsatkichi
- D) Muvaffaqiyat indeksi

4. Kompaniya tahlilida qaysi hisobotlardan foydalaniladi?

- A) Savdo balansi
- B) Yillik moliyaviy hisobotlar
- C) Pul massasi hisobi
- D) Davlat byudjeti hisobi

5. P/E koeffitsienti qanday aniqlanadi?

- A) Sof foyda / Aksiyalar soni
 - B) Bozor narxi / Aksiya daromadi (EPS)
 - C) Aksiyalar kapitali / Majburiyatlar
 - D) Foyda / Aktivlar
- 6. EPS (Earnings Per Share) nimani anglatadi?**
- A) Bir aksiyaning bozor qiymati
 - B) Bir aksiyaga to'g'ri keladigan sof foyda
 - C) Dividendlar summasi
 - D) Kompaniya aylanmasi
- 7. Qaysi ko'rsatkich kompaniyaning moliyaviy barqarorligini baholaydi?**
- A) Dividend daromadi
 - B) Likvidlilik koeffitsienti
 - C) P/S koeffitsienti
 - D) Momentum indeksi
- 8. Fundamental tahlilda tarmoq (industria) tahlili nimaga xizmat qiladi?**
- A) Kompaniyaning joriy narxini aniqlash
 - B) Soha bo'yicha raqobatchilarni baholash
 - C) Investorlar xulqini o'rganish
 - D) Chiziqli regressiya tuzish
- 9. Dividend Payout Ratio qanday hisoblanadi?**
- A) Dividend / Sof foyda
 - B) Sof foyda / Aktivlar
 - C) Narx / Foyda
 - D) Kapital / Majburiyat
- 10. Qaysi ko'rsatkich aksiyaning bozor qiymatini kompaniya sof foydasiga nisbatan baholaydi?**
- A) P/E
 - B) ROA
 - C) ROI
 - D) EPS
- 11. ROA (Return on Assets) nimani ko'rsatadi?**
- A) Aksiyadorlar kapitalidan olinadigan foydani
 - B) Aktivlardan foydalanish samaradorligini
 - C) Bir aksiyaga daromad miqdorini
 - D) Qarz yuki darajasini
- 12. Qimmatli qog'ozlarning ichki qiymati qanday aniqlanadi?**
- A) Bozor talabiga ko'ra
 - B) Grafik analiz yordamida
 - C) Fundamental ko'rsatkichlar va kelajak pul oqimlari orqali
 - D) Psixologik tahlil asosida
- 13. Fundamental tahlilning natijasi investor uchun nima beradi?**
- A) Qisqa muddatli savdo signali
 - B) Narxlar tasodifiyligini tasdiqlaydi
 - C) Qimmatli qog'ozning haqiqiy qiymatini aniqlashga yordam beradi
 - D) Faqat bozor kayfiyatini aniqlaydi
- 14. Bevosita fundamental tahlilga kirmaydigan ko'rsatkichni belgilang.**

- A) Inflyatsiya darajasi
- B) Aholi bandligi
- C) MACD indikator
- D) YaIM o'sishi

15. Tarmoq tahlilida qaysi omil muhim hisoblanadi?

- A) Qisqa muddatli narx o'zgarishi
- B) Raqobatbardoshlik va soha tendensiyalari
- C) Aksiya grafiklaridagi shakllar
- D) Savdo signallari

Takrorlash uchun savollar:

1. Fundamental tahlil tushunchasi va uning moliya bozoridagi o'rni nimalardan iborat?
2. Fundamental tahlilning asosiy bosqichlari nimalardan iborat?
3. Makroiqtisodiy tahlilning maqsadi nimada va unda qaysi ko'rsatkichlar qo'llanadi?
4. YaIM, inflyatsiya, foiz stavkalari va valyuta kursi fundamental tahlilga qanday ta'sir ko'rsatadi?
5. Tarmoq (industria) tahlilining asosiy vazifalari va ahamiyati nimalardan iborat?

TAQDIMOTLAR

“Insert” texnikasi bilan ishlash qoidasi

1. Ma'ruzalar matnini o'qing va o'qigan betlardagi qatorlarning yon chetlariga quyidagi belgilarni qo'yib borib ushbu usulni qo'llang:

- V - bilgan bilimlarimga mos (ma'lumotlar) to'g'risida
- (minus) - bilgan bilimlarimga qarama-qarshi bilimlar to'g'risida
- + (plyus) - bilgan bilimimga nisbatan yangi ma'lumot hisoblanadi

2. Olgan bilimlaringiz to'g'risidagi ma'lumotlarni jadval shaklida tizimlashtiring:

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				

Vizual materiallar

Moliya bozorini tahlili:

1. fundamental tahlil;

2. texnik tahlil.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

1. Zaynalov va boshqalar. "Moliya bozori". Darslik.-T.: "Iqtisod-moliya", 2020 315b
2. Elmirzaev S.E. va boshqalar. "Moliya bozori". Darslik.-T.: "Iqtisod-moliya", 2019 245b.

Qo'shimcha adabiyotlar

3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent, "O'zbekiston" nashriyoti, 2022 yil. – 416 bet.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 31-martdagi "Veterinariya va chorvachilik sohasida kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-187-son qarori.
5. S.G'ulomov va boshq. Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalar. -T.: "Iqtisod-Moliya", 2019.
6. Susanne Chishti, Janos Barberis. The FinTech Book. The Financial Technology Handbook for Investors, Entrepreneurs and Visionaries. UK: Wiley, 2016.
7. Mark Graham. Digital economies at global margins. - USA: International Development Research Centre, 2019. - 390 p.
8. "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF 4947 sonli Farmoni.

Axborot manbaalari

9. www.lex.uz
10. www.mf.uz
11. www.soliq.uz